

مفهوم برص در قرآن و ارتباط آن با مسایل پزشکی

دکتر محمود فرهودی

بسم الله الرحمن الرحيم

(اذ قال الله يا عيسى ابن مريم اذكر نعمتي عليك وعلى والدتك إذ آتتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کهلاً و إذ علّمتک الكتاب والحکمۃ والتوراة والإنجیل و إذ تخلق من الطین کهیئۃ الطیر بإذنی فتنفخ فیها فتکون طیراً بإذنی وتبرئ الأکمه والأبرص باذنی و إذ تخرج الموتی باذنی و إذ کففت بنی اسرائیل عنک إذ جئتهم بالبیتات فقال الذین کفروا منهم إن هذا إلا سحر مبین) مائده/ ۱۱۰

چنین بود که خداوند گفت ای عیسی بن مریم، نعمتم را بر تو و بر مادرت یاد آر، که تو را به روح القدس یاری دادم تا در گهواره (به اعجاز) و در میانسالی (به وحی) با مردم سخن گفتی، و یاد کن که به تو کتاب و حکمت و تورات و انجیل آموختم، و یاد کن که به اذن من از گل، چیزی به هیئت پرنده می ساختی و در آن می دمیدی، پس به اذن من پرنده ای (جاندار) می شد و به اذن من، نابینای مادرزاد و ابرص را بهبود می بخشیدی، و یاد کن که مردگان را به اذن من زنده از گور بیرون می آوردی، و یاد کن که چون برای بنی اسرائیل معجزاتی آوردی (آسیب و آزار) آنان را از تو باز داشتیم، آن گاه کفرپیشگان ایشان می گفتند، این جز جادوی آشکار نیست.

کلمه (الأبرص) در دو سوره قرآن مجید آیات ۴۹ آل عمران و ۱۱۰ مائده آمده است و هر دو آیه در مورد معجزات حضرت عیسی(ع) و از دلایل اثبات حقانیت و پیامبری او می باشد که آن حضرت به اذن پروردگار متعال، کور مادرزاد را درمان می کرد و به زنده کردن مردگان می پرداخت و از گل، شکل پرنده ای می ساخت و در آن می دمید که به صورت موجود زنده ای در می آمد و (برص) را نیز درمان می کرد.

کلمه (برص) پذیرفته شده که نوعی بیماری پوستی است که از جمله عوارض آن بروز تغییر رنگ پوست و سفید شدن موضعی آن می باشد. اهمیت بررسی و درک صحیح آن در فرهنگ اسلامی، بدان جهت است که این عارضه در احکام فقهی و قانون ازدواج و طلاق مورد نظر قرار گرفته است و هنگامی که پس از عقد ازدواج، مشخص شود که زن مبتلا به (برص) بوده و مرد از آن اطلاعی نداشته است و احساس غبن نماید، یکی از عواملی است که می تواند موجب فسخ عقد ازدواج زن و مرد گردد. ۱.

این کلمه در فارسی به پیسی یا سفید شدن موضعی پوست در نقاط مختلف بدن، تعبیر شده است، ولی در پزشکی عارضه تغییر رنگ، بر اثر اختلال در رنگ دانه های پوست (چه افزایش و چه کاهش و از بین رفتن سلولهای حاوی رنگدانه) به دو گونه ایجاد می شود.

۱. به صورت ثانویه که شایع تر است و بیش تر در اثر بیماریهای مزمن کبدی، اختلالات غددی بویژه غده فوق کلیوی، بیماریهای خود ایمنی مانند بیماری لوپوس (SLE)، کمبودهای ویتامینی، مصرف داروهای خاص و یا تماس با آنها، مانند داروهای ضد سرطان ایجاد می شود. مواردی از این دست در جریان جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق، علیه ایران اسلامی در اثر بمبهای شیمیایی نیز دیده

شده است که در این موارد با درمان نهایی و یا بهتر شدن بیماری زمینه ای و یا قطع تماس با ماده شیمیایی، این اختلال نیز بهتر شده و یا کاملاً خوب می شود.

۲. تغییر رنگ به شکل اولیه بوده که در این صورت یا بواسطه بیماری مادرزادی و ارثی ایجاد می گردد. بدین گونه نوزاد از آغاز تولد مبتلا به کمبود فعالیت سلولهای رنگ دانه ای است و علاوه بر سفید شدن پوست، عموماً با تغییر رنگ و سفید شدن موها و نیز تغییر رنگ مردمک چشم م و ضایعات دیگر چشمی همراه است، و آن را در اصطلاح پزشکی (al bi ni sm) می نامند. و یا در طول زندگی بروز نموده که ممکن است توأم با بیماریهای دیگر بوده و یا علامت بروز یکی از آنها باشد، که درصد نسبتاً کمی را شامل می شود و یا به تنهایی بروز نموده و ممکن است هیچ گونه علت واضحی نداشته باشد که بیش تر موارد چنین است و آن را در اصطلاح پزشکی (vi t i l i go) می نامند و ظاهراً کلمه (پیسی) در فارسی به این نوع اختلال پوستی گفته می شود.

در نوع البینیسیم (al bi ni sm) اختلال، درمان نهایی ندارد، ولی در نوعی که با از بین رفتن بدون علت رنگدانه و سفید شدن موضعی پوست ایجاد می شود (vi t i l i go) در بررسیهای آماری مشخص شده که تا حدود یک سوم موارد ممکن است خود به خود به تدریج خوب شود و رنگدانه های پوست، به حالت طبیعی بازگشت نماید. ۳، ۴، ۵

اکنون باید ارزیابی نمود که آیا کنار هم نهادن کارهایی همانند شفا دادن کور مادرزاد که اگر با اختلالات عصبی چشمی همراه باشد، در پزشکی قابل درمان نیست، وزنده کردن مردگان - که فقط در قدرت بی پایان خداوند متعال می باشد، و درموردی اولیای الهی (پیامبران) به اذن پروردگار هستی در مقطعی از زمان می توانند آن را انجام دهند - وهمچنین از گلی بی جان، پرنده ای جاندار ساختن، با بیماری پوستی از نوع اولیه سفید شدن موضعی پوست (vi t i l i go) درموردی که با اختلال دیگری همراه نباشد - که خود به خود نیز قابل خوب شدن است و به طور عموم زیان و آسیب مشخصی به سلامتی فرد نمی رساند و قابل سرایت به دیگران نیز نمی باشد و تنها یک تغییر رنگ پوستی در بعضی قسمتهای بدن است - با سنگینی و صلابت و استواری آیات الهی درمورد سه امری که انجام آن برای بشر محال است، تناسبی دارد!؟

در پاسخ، چنین ارزیابی می شود که کلمه (برص) به معنای درست آن، جزو بیماریهایی باشد که درمان آن دست کم در زمان عیسی(ع) ناممکن یا بسیار دشوار بوده است. مانند بیماری عفونی مزمن جذام (l epr osy) که میکروب آن در انسان، بیش تر به بافتهای سطحی بویژه پوست و اعصاب محی طی حمله می کند، که با اختلالات عصبی و حسی و تغییر رنگ پوست و گاه سفید شدن آن در قسمتهای مختلف بدن و نامنظم شدن سطح پوست در صورت و پیشانی در مراحل پیشرفته یکی از انواع آن، همراه است. و اختلال عصبی حسی، یکی از علائم اولیه این بیماری است که به ضعف و لاغری و اناق باض عضلانی و اختلال عروقی و عفونت ثانویه آن در اثر ضربه می انجامد، و موجب تخریب نسجی و حتی خوردگی استخوان بویژه در انگشتان دست و پا می گردد که سرانجام سبب از بین رفتن آنها می شود. بروز دردهای احشائی نیز از نشانه های این بیماری است

که انتشار ضایعه پوستی صورت به پلک چشم، سبب اختلال در باز و بسته شدن آن گردیده و ممکن است به خشکی قرنیه، ضایعات دیگر چشمی و سرانجام کوری بیمار بیانجامد.

انتشار میکروب جذام به دستگاه تناسلی مردان بالغ در مراحل پیشرفته، سبب عقیم شدن آنها می گردد. ۳، ۴، ۵، ۶

فرق ضایعه پوستی در جذام با (vitiligo) در این است که تغییر پوست در جذام، همواره با اختلال حسی موضعی نیز همراه است، اما در (vitiligo) در ناحیه از بین رفتن رنگ پوستی هرگز اختلال حسی به وجود نمی آید.

تا قبل از کشف عامل میکروبی آن *Mycobacterium leprae* و درمان مربوطه در قرن جدید، جذام که از بیماریهای مزمن و مسری است، بسیار آزاردهنده و صعب العلاج و در مواردی کشنده بوده است.

کتاب (معجم الفاظ القرآن کریم) چاپ مصر (۱۲۹۰ هجری، ۱۹۷۰ م) نیز در شرح کلمه (البرص) آمده است:

(البرص هو ابيضاض الجلد من فقد خضابه و يحدث على شكل بقع مختلفة الحجم وهو عرض من أعراض الجذام المتعددة والبرص هو المصاب بذلك الداء). ۲

برص عبارت است از سفید شدن پوست در اثر از بین رفتن رنگ طبیعی آن و به صورت لکه هایی در اندازه های مختلف پدیدار می گردد و این نوعی از انواع چندگانه جذام است و (برص) به چنین بیماری گفته می شود.

شناخت بیماری (برص) به عنوان یکی از انواع جذام، مطابق شرحی که در این لغت نامه الفاظ قرآن کریم نیز ذکر شده است، واقعی تر و صحیح تر می نماید، که به استناد گزاره های تاریخی در زمان حضرت عیسی (ع) در سرزمین فلسطین نسبتاً شایع بوده است.

همچنین باید توجه داشت که در قرآن کریم کلمه (جذام) و یا (مجذوم) ذکر نشده است، تا بتوان آن را مدلولی جدا از کلمه (برص) در قرآن دانست.

جالب توجه است که در بعضی کتب کلاسیک پزشکی موجود (۳، ۶) بیماری جذام را علاوه بر نامهای ویژه با عنوان ((bi bl i cal di sease)) بیماری که در کتاب مقدس انجیل از آن یاد شده، نیز نامیده اند و مطابق یک ارزیابی آماری ۱۰ تا ۲۰ میلیون نفر در دنیای امروزه نیز به این بیماری مبتلا هستند.

براساس این نکته های علمی و قرائن موجود در آیات چنین می نماید که (برص) باید نوعی بیماری صعب العلاج باشد و نه تنها تغییر رنگ پوست.

اینک انتظار می رود که اسلام شناسان و فقیهان در زمینه احکامی که بر بیماری (برص) مترتب شده، بیش تر دقت به عمل آورند و موضوع را با ژرفکاوای بیش تری مشخص سازند.

این دقت باعث می شود که تفسیر درستی از (برص) به عمل آید و به عنوان یکی از بیماریهای صعب العلاج از نوع جذام شناخته شود که احتیاج به تشخیص درست و تخصصی پزشکی و درمانی درازمدت دارد. باید تلاش کرد تا آیات الهی مورد سوء استفاده آنها که ضعف ایمانی دارند و یا (ح

دود الهی) را در این مورد بدرستی نمی شناسند و یا تنها به دنبال هوی و هوس فردی هستند، قرار نگیرند.

از سوی دیگر احکام اسلام همراه با حکمت و رحمت است. و اگر بپذیریم که فقط با تغییر در رنگدانه های پوست و تفاوت نمای ظاهری آن، آن هم اختلالی که اگر با بیماریهای دیگر همراه نباشد، در حدود یک سوم موارد آن، خود به خود قابل برگشت بوده و بهبود می یابد، عقد ازدواج خدشه دار شده و قابل قطع کامل باشد، باید دید چگونه احکام صادره از سوی اسلام در زمینه یاد شده با حکمت، سازگار است.

گذشته از این، اگر بنا باشد که با تغییر رنگ سطحی پوست، عقد ازدواج، قابل فسخ باشد پس بیماریهای بسیار بد عاقبت تر، مانند بیماریهای پیشرفته کبد، بیماریهای روماتیسمال و مزمن قلبی، بیماریهای مزمن کلیوی، بیماریهای دیابت قندی وابسته به انسولین (مخصوصاً از نوع جوانان) و بعضی از انواع بیماریهای خونی مانند نوع شدید (تالاسمی) - که با از بین رفتن مداوم گلبول قرمز بواسطه اختلال در ترکیب ساختمانی آن همراه است و موجب کم خونی شدید و ضایعات دیگر جسمی می گردد و بیماری ارثی بوده و در نسل های بعدی نیز بیماری را می باشد - نیز باید مجوز فسخ باشد.

امید است با تجدید نظر کارشناسانه و عمیق، این برداشت از یکی از کلمات قرآن مجید، تصحیح شده و بدین ترتیب، عوارض اجتماعی آن در قانون ازدواج و طلاق نیز رفع گردد.

۱. مجموع کامل قوانین مقررات (اساسی مدنی) صفحه ۲۸۴، انتشارات دانشور، ۱۳۷۴.

۲. معجم الفاظ القرآن الکریم، مصر ۱۲۹۰ ق، ۱۹۷۰ م، ۹۵/۱.

۳. and zanvi | a cohn gi | | a kapl an

(s di sease. | epr osy(hansen

۲۰ t h edi t i on vol ume

ceci | e t ext book of medi ci ne-w-b saunder s company

۱۷۰۰-۱۶۹۱ - page ۳۱۳ chapt er

۱۹۹۶. ۲۲۱۷-۲۲۱۲ hyper and hypopi grænt ai on of t he ski n page

d.g. weat her al | m f wat er s .۴

(s di sease. | epr osy(hansen

medi ci ne t hi r d edi t i on oxf or d t ext book of

oxf or d medi cal publ i cat i on

۶۷۸-۶۶۷- - page ۱ vol ume

۱۹۹۶. ۳۷۶۰-۳۷۵۴- page ۳ pi gnent at i on (vi t i l i go)- vol ume

am | l l er ri char d .۵

s-pr i nci pl es of i nt er nal medi cone. t h edi t i on har ri son ۱۴

-1019-1015page 1volume

1998-328-310 skin manifestation of internal disease-page

s.dovglas benett robert h-gelber-mandel l .6

(di sease s.l eprosy(hansen

fourth edition infectious diseases

1995 .2249-2243page 231.chapter